

Шансе за озбиљнију борбу против корупције су прилично мале, тако да „светло на крају тунела” заиста не видим

Нема сумње да је корупција, и то корупција на високом нивоу или “политичка корупција”, основни проблем са којим се данас суочава Србија. Корупција је већи проблем него финансијска криза, па чак и незапосленост, јер се често сматра да је корупција управо узрок велике незапослености. У размишљању о корупцији постоје два приступа. Један за корупцију окривљује људе, конкретно политичаре, који су жељни богатства и користе политичку моћ као начин да до њега дођу. Ту се “кварљивост” људи поставља као основни проблем. Много бољи приступ састоји се у усредсређивању на системске узроке који доводе до корупције. Данашњи, демократски политички систем у Србији (као и у већини демократских земаља) подстиче политичку корупцију. Наравно, то није разлог да демократски систем одбацимо, јер се корупција појављује и у недемократским системима, а поред тога, демократија у односу на диктатуру има и других предности.

Основни механизам политичке корупције је следећи. Да би политичка странка дошла на власт она мора да располаже знатним финансијским средствима како би направила и одржала мрежу својих представника на терену, утицала на бираче преко медија, или их директно поткупљивала. (Овај последњи метод нарочито се користи у латиноамеричким демократијама: бирачи добијају новац или “поклоне” у виду хране, “беле технике” или мобилних телефона.) Очигледно је да ниједна партија у Србији није у стању да обезбеди средства која су јој потребна за политичку борбу и политички маркетинг само из легалних извора. Они су веома скучени: то су само новац који партије добијају од скупштине и прилози чланова. Ови последњи су толико неважни да их можемо игнорисати.

Значи, новца нема, а потребе су огромне. Како пребродити овај јаз? Одговор је једноставан. Шта политичка странка може да “прода” како би зарадила новац за своје функционисање? Једино да ће, када дође на власт, дати бенефиције и водити политику која је у интересу оних који су спремни да је данас финансирају. Ту се појављују “тајкуни”, финансијери политичких странака, који очекују да им се тај новац вишеструко врати када странка дође на власт. Економске одлуке, уместо да су “јавно добро”, постају “приватно добро” које се купује и продаје.

Пре него што неко помисли да је то српска специфичност, морамо рећи да то није тачно. Исти овај приступ је очигледан у свим источноевропским земљама, или, како смо управо видели, у Латинској Америци. Али ништа није мање присутан ни у развијеној Европи, нити у САД, где је политичка корупција легализована. Иако постоје лимити на суму новца коју појединац може дати за кампању неког политичара, такви лимити не постоје за донације “опште” природе, тј. за донације странкама. Сви ови подаци су јавно доступни и лако је видети да највеће фирме и богати појединци финансирају огромним новцем и једну и другу партију. Корупционашки скандали потресају и друге земље. Најбогатија Францускиња је Саркозију и осталим гостима давала, на крају вечере, дебеле коверте напуњене хиљадама евра. Хелмут Кол је морао да поднесе оставку у Немачкој због нелегалног финансирања Демохришћанске партије. Један од најбогатијих Енглеза, власник ланца супермаркета (сличан нашем Макси-маркету), један је од највећих донатора лабуриста. Многи од тих милијардера воде занимљиву игру: са једне стране финансирају политичке партије милионским износима, а са друге, региструју своје компаније по целом свету како би смањили плаћање пореза код куће. Они на тај начин шаљу једноставну поруку: што да за цабе губим новац кроз порез, када могу боље да га искористим купујући политичаре.

Значи, наш проблем није јединствен. Можда је у српском случају, бруталност са којом финансијери “купују” политику која им одговара, приватизују фабрике, или траже да се “уграђују” у државним набавкама већа него у развијенијим демократијама. Али порекло проблема је исто: начин финансирања политичких странака није у складу са софистицираношћу начина на који се утиче на бираче и отуда проблем са средствима која су за то неопходна. Одговор на овај проблем јесте, у принципу, једноставан: треба променити начин финансирања странака, дати им из државне касе много више новца и забранити приватне дотације.

Али такав приступ суочава се са две велике препреке. Прво, јавно мњење ни у једној демократији није довољно сазрело да схвати да је боље давати политичарима милијарде долара или евра из државне касе, то јест из пореза, него оставити то поље широко отворено финансијерима и лобистима. Ово друго им се не допада и спремни су да критикују, али нису спремни да плате веће порезе. Опште је схватање, и у Европи и у Америци, да су политичари већ прескупци. Зар им треба дати из државне касе још више новца? Друга препрека није мање значајна. Партије које имају највећу моћ и које су најчешће на власти, не желе овакву реформу, јер би онда, услед приближно изједначених ресурса које би свака партија добила из буџета, изгубили “монопол”. Пошто од одржања садашњег система највише профитирају управо они који су једино у стању да га промене, очигледно је да ће се систем тешко мењати.

Значи, ако су шансе за промену мале, шта треба чинити? Једна је могућност прихватити корупцију која постоји као неизбежни део “трошкова” демократског поретка. Друга је

могућност радити на образовању јавног мњења, указивањем да је “корупција на високом нивоу” првостепено политичка и да начин за њено смањење лежи у већим порезима и државном финансирању странака. Трећи је начин, имајући у виду резултате економских истраживања која показују да се корупција смањује са чешћом променом странака на власти, подржавати такве промене. Разлог за то је што променом странке на власти долази до “губитка” уложених инвестиција оних финансијера који су погрешно “типовали”. Када се после неколико неочекиваних промена странака на власти, пуно финансијера опече, они ће постати мање склони да дају донације. Наравно, финансијери су се досетили да је решење за тај проблем истовремено финансирање неколико моћних странака. То управо раде највеће америчке компаније, а вероватно и српски тајкуни. На тај начин, они се штите од било каквог политичког изненађења.

Према томе, шансе за озбиљнију борбу са корупцијом су прилично мале. Волео бих када бих овај текст могао завршити неким оптимистичким закључком, али такво “светло на крају тунела” заиста не видим.

(Политика)